

ПРАБЛЕМА РЭЦЭПЦЫІ ІДЭЙ АЎГУСЦІНІЗМУ І НЕАТАМІЗМУ Ў ТВОРЧАСЦІ ПРАДСТАЎНІКОЎ КАТАЛІЦКАГА НАКІРУНКУ БЕЛАРУСКАЙ РЭЛІГІЙНА-ФІЛАСОФСКОЙ ДУМКІ XX СТАГОДДЗЯ

ГАННА КЛІМОВІЧ

Анотацыя: Артыкул прысвечаны аналізу наяўнасці ў каталіцкім напрамку беларускай рэлігійна-філасофскай думкі ідэй заходнееўрапейскай рэлігійнай філасофіі XX стагоддзя. Найбольш відавочны ўплыў на фарміраванне каталіцкага напрамку аказалі ідэі неатамізму і аўгусцінізму. У артыкуле прадстаўлены кароткі агляд творчасці беларускіх дзеячоў, якія выкарыстоўвалі праграмныя ўстаноўкі вышэй пазначаных філасофскіх плыняў.

Ключавыя словы: рэлігійная філасофія, каталіцкі накірунак беларускай рэлігійна-філасофскай думкі, неатамізм, аўгусцінізм.

THE PROBLEM OF THE AUGUSTINIANISM AND NEOTHOMISM IDEAS RECEPTION IN THE BELARUSIAN RELIGIOUS AND PHILOSOPHICAL CATHOLIC THOUGHT OF THE 20TH CENTURY

Abstract: The article deals with the problem of the influence of ideas of the western religious and philosophical thought on the Belarusian geo-cultural space. The ideas of Neothomism and Augustinianism were the most evident. The article presents a short overview of Belarusian authors who used the ideas of the above mentioned philosophical doctrines.

Keywords: Religious Philosophy, Belarusian Catholic Religious and Philosophical Thought, Neothomism, Augustinianism.

Мэта дадзенага артыкула: прааналізаваць тыя асноўныя ідэі і праграмныя устаноўкі заходнееўрапейскай рэлігійнай філасофіі, якія фундзіравалі творчасць прадстаўнікоў каталіцкага накірунку беларускай рэлігійна-філасофскай думкі.

Да гэтага часу дадзеная праблематыка не дасягнула ўсебаковай паўнаты даследавання ў работах айчынных навукоўцаў. Таму тэма, заяўленая ў дадзеным артыкуле, дагэтуль застаецца актуальнай для беларускіх даследчыкаў. Гэта дазваляе больш поўна асэнсаваць творчасць аўтараў, якія ў XX стагоддзі жылі і працавалі ў межах беларускай геакультурнай прасторы і погляды якіх былі акрамя ўласна філасофскай тэматыкі інспіраваныя рэлігійнымі ўстаноўкамі.

Рэлігійная філасофія (неатамізм, аўгусцінізм, персаналізм, бергсаніяніства і гэтак далей) – адзін са знакавых накірункаў развіцця заходнееўрапейскай філасофіі, які аказаў значны ўплыў і на фарміраванне заходнееўрапейскай геакультурнай прасторы.

Сярод вышэй пазначаных накірункаў асобна стаяць неатамізм і аўгусцінізм. Першы доўгі час з'яўляўся афіцыйнай філасофіяй каталіцкай царквы, а другі насупраць прадстаўляў погляды тых каталіцкіх мысліцеляў, якія схіляліся да спірытуалістычнай пазіцыі.

Дадзеная тэндэнцыя тычылася і каталіцкага накірунку беларускай рэлігійна-філасофскай думкі. Апошні пачаў фарміравацца ў плане філасофскіх ідэй нанова пасля указа 17 красавіка 1905 года, які даваў значныя вольнасці раней абмежаваным у правах канфесіям (Грыгор'ева, Завальнюк і інш., 1998: 112). Адразу пасля з'яўлення дазволу на паўнаважнае аднаўленне каталіцкай канфесіі на Беларусі пачаўся працэс рэцэпцыі ідэй заходнееўрапейскай рэлігійнай філасофіі. Тлумачыцца дадзеная тэндэнцыя тым, што ў праблемным полі беларускай філасофскай думкі існавалі два нявырашаных пытанні: пытанне нацыянальнай самаідэнтыфікацыі і рэлігійнай раздробленасці.

Каталіцкі накірунак рэлігійна-філасофскай думкі быў вымушаны адказваць на гэтыя пытанні, адначасова яму быў патрэбны нейкі метадалагічны падмурак. І ў якасці дадзенага падмурку выступілі ідэі неатамізму. Філасофскае вучэнне неатамізму атрымала развіццё сярод большасці прадстаўнікоў каталіцкага напрамку, паколькі яно адпавядала ўсім агульным знакавым пытанням таго часу: патрэбна было нанова асэнсаваць праблему карэляцыі праўд веры і розуму, належным чынам вырашыць асноўныя праблемныя пункты антрапалагічнай тэматыкі, асэнсаваць анталагічныя пытанні, якія паўсталі перад веруючымі па ўсім свеце. Неатамізм быў той прыдатнай глебай, на падставе якой беларускія аўтары маглі вырашыць усе вышэй пазначаныя пытанні. У выніку агулам каталіцкі напрамак беларускай рэлігійна-філасофскай

думкі прадстаўлены своеасаблівым сімбіёзам нацыянальнай ідэі, пабудаванай на падставе філасофскай дактрыны неатамізму.

Трэба адзначыць, што ідэі неатамізму на беларускіх абшарах з’явіліся невыпадкова. З боку Ватыкана рабіліся ўсебаковыя намаганні па папулярызацыі дадзенага філасофскага вучэння: важкасьць ідэі неатамізму падкрэслівалася ў папскіх энцыкліках, самай вядомай сярод якіх была знакамітая “Aeterni Patris”.

Агулам да беларускіх аўтараў, у творах якіх фіксуюцца ідэйныя ўстаноўкі неатамізму, трэба аднесці Фабіяна Абрантовіча, Адама Станкевіча, Яна Тарасевіча, Пятра Татарыновіча, Льва Гарошку і Чэслава Сіповіча. Так, напрыклад, класічныя неатамістычныя ідэі ў галіне анталогіі сустракаюцца ў філасофскім нарысе Ф. Абрантовіча “Бог”, дзе ён разважае над паняццем “esse subsistens”:

“На пытанне, што, хто ёсць Бог, гэта навука адказвае так: Бог ёсць быццё самабытнае. Нічога ніколі і нідзе самаістнага ня было акрамя Бога” (Абрантовіч, 1928: 8).

Назіраецца выкарыстанне канцэпту “esse subsistens” у творчасці іншага беларускага аўтара – Я. Тарасевіча, які прытрымліваецца традыцыйна неатамістычнага пункту гледжання на Абсалют як чысты акт існавання і крыніцу ўсяго існага, выкарыстоўваючы прынцып крэацыянізму (Тарасевіч, 1932: 10).

Асноўным палажэннем “класічнага неатамізму” з’яўляецца тэорыя так званай “дваістай праўды”. Яе адбітак яскрава прасочваецца ў творчасці Я. Тарасевіча, Л. Гарошкі, Ч. Сіповіча і іншых беларускіх аўтараў. Даследаванне Л. Гарошкі “Навука і рэлігія” таксама пабудавана на падставе тэорыі “дваістай праўды” Фамы Аквінскага, шырока распаўсюджанай у вучэнні неатамізму (Гарошка, 1994).

Адначасова, у артыкуле “Аб сьвятой веры” Я. Тарасевіч тлумачыць немагчымасць пазнання праўд Аб’яўлення шляхам розуму:

“Ёсць праўды, ёсць тайніцы Божыя, каторых розумам ніяк уцяміць ня можам, каторыя аднача, нам да Збаўлення безумоўна патрэбныя. Для гэтага Бог Сам сказаў нам, аб’явіў нам усе тыя надпрыродныя Праўды – Тайніцы, якія шчыльна ды моцна звязаныя з вечным Збаўленьнем: Учалавечаньне Сына Божлага, Сьмерць Ягоная на Крыжы, Ягонае Жыццё ў Сьвятой Эўхарыстыі, Касьцёл Ягоны са ўсімі іншымі Сакрамэнтамі і тайнамі” (Тарасевіч, 1934: 6).

Асобна трэба адзначыць так званыя тамістычныя доказы існавання Абсалюта, якія таксама атрымалі шырокае распаўсюджванне ў творчасці беларускіх мысляроў. Іх выкарыстоўвалі Ф. Абрантовіч, Я. Тарасевіч, Ч. Сіповіч і Т. Падзява. У якасці прыкладу можна прывесці паэму Т. Падзявы “Дзем’ян або як людзі пачалі верыць у Бога”, дзе сам

аўтар сцвярджае, што мае сваёй мэтай абарону пятага доказу існавання Бога Фамы Аквінскага (Падзява, 2003: 105).

Гэта далёка не ўсе праблемы, якія тычацца пытання рэцэпцыі ідэі неатамізму на беларускай геакультурнай прасторы ХХ стагоддзя, але памер артыкула не дазваляе засяроджвацца на іх больш.

Адначасова, як ужо адзначалася раней, у межах беларускай геакультурнай прасторы існавалі прадстаўнікі, якія падтрымлівалі спірытуалістычны накірунак развіцця рэлігійнай філасофіі, а менавіта – аўгусцінізм. Да гэтай плыні належалі Ідэльфонс Бобіч і Баляслаў Пачопка. Заўважана, напрыклад, што ў “Казаннях” І. Бобіча прыніжаецца роля цялеснага пачатку чалавека, які супрацьпастаўляецца душы:

“Адносна нашай душы злосныя ваўкі – гэта чорт, свет і цела, вось ад іх абароніць нас збаўца заўсёды!” (Бобіч, 1921: 11).

Акрамя таго, назіраюцца перманентныя спасылкі на аўтарытэт і погляды Аўгусціна Аўрэлія (Бобіч, 1921:11, 17, 1921: 28), у той час як постаць Фамы Аквінскага і яго філасофская дактрына не згадваюцца ўвогуле.

Відавочна, што пад уплывам ідэі аўгусцінізму знаходзіцца і Б. Пачопка. Так, напрыклад, яго праца “Чалавек на вышыні сваёй годнасці” з’яўляецца яскравым сведчаннем аўгусцініянскага ўхілу ў антрапалагічных поглядах:

“Душа і цела – гэта дзве розныя якбы істоты, каторыя маюць кожная сваё асобнае жаданне, свае асобныя мэты. Душа заўсёды рвецца дзесьці ў гару, да пенькнасці, да шчасця трывалага. Цела, як само з матэрыі, капалася б заўсёды каля зямлі і тут бы шукала сабе здаваленняў. Душа дамагаецца, каб чалавек рабіў усім добра, каб не пэчкаўся сам у брудныя рэчы і не цягнуў у штоколечы падобнае. Цела кажэ чалавеку шукаць здаваленняў змысловых (цялесных)”. (Раборка, 1915: 4–5)

Такім чынам, трэба адзначыць, што ў самім змесце беларускай рэлігійна-філасофскай думкі ХХ стагоддзя яскрава вылучаецца дыхатамія аўгусціянства і неатамізму. Але, у адрозненне ад аўгусціянства, неатамізм стаў той прыдатнай глебай, на якой, згодна з поглядамі беларускіх мысляроў, магчыма было пабудаваць беларускую нацыянальную ідэю, таму з цягам часу ідэі аўгусціянства губляюць сваіх прыхільнікаў, у той час як ідэі неатамізму атрымліваюць усё большую папулярнасць.

Бібліяграфія

1. Гарошка, Леў (1994). *Навука і рэлігія*. Дретома – Друя.
2. Грыгор’ева, Валянціна, Завальнюк, Уладзімір, Навіцкі, Уладзімір (1998). *Канфесіі на Беларусі (к. XVIII – XX ст)*. Мінск.: ВП “Перспектыва”.

3. Подзява, Фома (2003). *Демьян, или Как люди стали верить в Бога*. Полоцк.
4. Abrantowicz, Fabijan (1928). *Boh. Filozoficzny narys*. Wilno.
5. Bobič, Idelfons (1921). *Niadzielišnija Jevanhielii i Navuki*. С. 2. Wilno.
6. Bobič, Idelfons (1921). *Niadzielišnija Jevanhielii i Navuki*. С. 3. Wilno.
7. Pačopka Boleslaw (1915). *Czaławiek na wyszynie swajej hodnaści*. Wilnia.
8. Tarasievič, J. (1934). "Ab Śviatoj viery", *Chryścijanskaja dumka*, № 3: 6–7.
9. Tarasievič, J. (1932). *Zlo i liakarstva na jaho*. Wilnia.